

ISSN : 2180-2160

TALIM FIDOYILARI

#1

2022

zenodo

ORCID

IJIFACTOR INDEXING

**PEDAGOGICAL SCIENCES
TECHNICAL SCIENCES
NATURAL SCIENCES
EXACT SCIENCES
MEDICAL SCIENCES
SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES**

SYRDARYA REGION
GULISTAN CITY

INFO@TALIMFIDOYILARI.UZ

+998 (97) 277 78 01

TALIMFIDOYILARI.UZ

ILMIY NASHRLAR MARKAZI

«TA'LIM FIDOYILARI»

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

13 – SON, 1 – JILD. YANVAR– 2022 yil

Яндекс

WWW.TALIMFIDOYILARI.UZ

TAHRIRIYAT

Editor in chief

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich

Bosh muharrir

Abdurahmonov Abdushokir Abdukarimovich

Preparing for publishing

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

Nashrga tayyorlovchi

Hakimova Aziza Xaydaraliyevna

TAHRIR A'ZOLARI:

Vahob Rahmonov

O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi a'zosi

Jo'rayev Hamza Hamroqulovich

**Mirzo Ulugbek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish instituti,
dotsenti**

To'xtaboyev Moxirjon Raximjonovich

Namangan MOK ilmiy-axborot tatqiqotlar bo'limi boshlig'i

Usmonova Umida Aybekovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

G'ulomjonov Odiljon Raximjon o'g'li

Andijon Davlat Universiteti

Navoiy Davlat stipendiyasi sohibi

Raximova Oygul Raxim Qizi

**Toshkent farmatsevtika institutining «Dori vositalarining sanoat
texnologiyasi» kafedrasi dotsenti**

Axmedov Oybek Saporbaevich

**O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti ingliz tilini o'qitish metodikasi
kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori**

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna

SamDU, Iqtisodiet fakulteti, iqtisodiy nazariya kafedrasida dotsent

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich

**Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Tarix fanlari nomzodi (dotsent)**

Radjabov Nasir Nasimovich

O'R Jamoat xavfsizligi universiteti Tillarni o'rganish kafedrasi professori

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Sharipova Saodat Tursunbayevna

Toshkent farmatsevtika institutining “Dori vositalarining sanoat texnologiyasi” kafedrasida dotsent

Raximova Oygul Raxim qizi

Toshkent farmatsevtika institutining “Dori vositalarining sanoat

texnologiyasi” kafedrasida dotsenti

Abidov Ibroximjon

Namangan muxandislik-texnologiya instituti Kimyo kafedrasida dotsenti

Djalilov Mustafo Uzakovich

Samarqand davlat tibbiyot instituti meditsina va biologiya kafedrasida o'qituvchisi

Zikrullayeva Xusniya Baxtiyorovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

Yunusova Nodira Komiljonovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

O'SMIRLARDA O'QUV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOTIVATSIYANING O'RNI

Xamidov Saidjon Baxtiyorovich

BuxDU, Pedagogika fakulteti,

Psixologiya (faoliyat turlari bo'yicha)

yo'nalishi, 2-kurs magistr

Ilmiy rahbar: psixologiya fanlari nomzodi,

dotsent Sh.M.Ulug`ova

Annotatsiya: maqolada o'smirlarlarda o'quv faoliyatini rivojlantirishda motivatsiyaning roli haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, motiv, motivatsiya, o'spirin, o'quv faoliyati.

Ta'lim jarayonida bilish jarayonlarini shakllantirishga alohida e'tibor berish

lozim. Zero, bilish jarayonlari juda murakkab faoliyat bo'lib, unda jonli mushohadadan abstrakt tafakkurga, abstrakt tafakkurdan amaliyotga o'tiladi, ana shundan so'ng obyektiv haqiqat bilib olinadi. Binobarin, biz birinchi navbatda ko'rib chiqishimiz lozim bo'lgan narsa o'quv materialini idrok qilish jarayonidir.

Ta'lim olish jarayoni insondagi motivlar bilan bevosita bog'liq bo'lib, uning mohiyati – inson xulq-atvorining ichki barqarorligi, harakatga undovchi tushunchada ifodalanadi.

Motivatsiya esa xulq-atvorni psixologik va fiziologik boshqarishning dinamik jarayoni bo'lib, unga tashabbus, yo'nalganlik tashkilotchilik, qo'llab-quvvatlash kiradi. Ta'lim jarayonida o'qish motivlari "nima uchun?", "nimaga?", "qanday maqsad bilan?" kabi savollar asosida yuzaga keladi. Motivlar, birinchidan, o'quv faoliyatiga undasa, ikkinchidan, maqsadga erishish uchun zarur yo'l va usullar tanlashga yordam beradi. O'quv faoliyatida o'quv motivlar o'quvchilar tomonidan tanlanib, ular o'quvchining maqsadi, qiziqishi, kelajak rejalari bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'quv motivlari turli yosh davrlarida turlicha bo'ladi.

O'quv faoliyati motivatsiyasining manbalari mavjud bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

1. Ichki manbalar. Ular insoniy tug`ma yoki orttirilgan ehtiyojlari bilan belgilanadi. Ulardan eng muhimi tug`ma informatsiyaga bo`lgan ehtiyojdir. Orttirilgan ehtiyojlar esa gnostik va ijtimoiy ijobiy ehtiyojlar hisoblanadi.

2. Tashqi manbalar. Ular shaxsning ijtimoiy hayot shart-sharoitlari bilan belgilanadi. Talablar ularning birinchisi bo`lib, jamiyatning shaxsdan talab qiladigan doimiy xulq-atvorni bildiradi. Bog`cha, o`quv maskani, oila boladan juda ko`p ishlarni amalga oshirishni talab qiladi.

Ijtimoiy kutish har birimizdan ma'lum bilimlar, ko`nikmalar darajasining bo`lishi, zarurligini jamiyat kutishini bildiradi. Masalan, bir yoshli bola yurishi kerak, 7 yoshdan u o`qishi kerak, 15 yoshdan u kasb tanlashi kerak deb hisoblaymiz. Imkoniyatlar – shaxs faoliyatini belgilovchi obyektiv shart- sharoitlardir. Masalan, boy kutubxona bolani kitob o`qishga undaydi.

3. Shaxsiy manbalar: bu shaxsning qadriyatlari sistemasi, ustanovkalari, g`oyalaridir. Bu manbalar har bir shaxs faoliyatida u yoki bu darajada mavjud. Ularning barchasi faoliyatning ketishiga ta'sir etib, ta'lim jarayonining motivatsiyasini tashkil etadi. V.A.Krutetskiy o`spirinlarda uchraydigan motivlardan quyidagilarni alohida ta'kidlaydi:

- a) biror o`quv faniga qiziqish;
- b) vatanga foyda keltirish istagi;
- v) shaxsiy qobiliyatini ro`kach qilish; g) oilaviy an`analarga rioya qilish;
- d) do`st-birodarlarga ergashish;
- e) moddiy ta'minlash va hokazolar.

O`spirinlar (16-18 yoshlar) o`zlarining psixologik xususiyatlari bilan boshqa yosh davrdagi bolalardan keskin farq qiladilar. Jismoniy hamda aqliy jihatdan voyaga etgan, kamolotga erishgan, dunyoqarashi, o`z-o`zini boshqarishi kabi yetuk insoniy xususiyatlari tarkib topgan bo`ladi. Ular vazmin, mulohazali bo`ladilar, katta yoshdagilarga hurmat-ehtirom bilan qaraydilar. Ular uzoqni ko`zlaydigan, kelajak uchun qayg`uradigan bo`lib, ota-onalarining yaqin yordamchisiga aylanadilar. O`quv faoliyati o`spirinning asosiy faoliyati bo`lib qolaveradi, o`qishga nisbatan qiziqish o`smirlik yoshiga qaraganda o`spirinlikda bir muncha

yuqoriroq bo`ladi. Mustaqil hayotga tayyorgarligini, o`z-o`zini anglashi bilan motivlar bu davrda yetakchi o`rinni egallaydi. Motivlar tizimida jamiyatning to`laqonli a'zosi bo`lishga intilish, insonlarga naf keltirish kabi ijtimoiy motivlar ustunlik qiladi. Bu davrda o`spirinlarning kelgusi hayotiy va tanlayotgan kasbiy rejalariga ko`ra fanlarga nisbatan qiziqishlari o`zgaradi, o`spirinning fanlarga hamda shu fan o`qituvchilariga nisbatan munosabati o`zgaradi. O`spirinlik davrida o`zi ko`zlagan maqsadlariga erishishga asoslangan motivlar birinchi o`ringa ko`tariladi. O`spirinlar o`zlarining o`qishga bo`lgan munosabatlari va ularning o`qish-o`rganishga undovchi sabablarni yaxshi anglaydilar. O`spirinlik his-tuyg`ularning boyligi, xilma-xilligi bilan, hayotning turli tomonlariga emotsional munosabat bilan ajralib turadi. Axlokiy va ijtimoiy, siyosiy hislarning rivojlanishi ayniqsa xarakterlidir. Ular odatda muayyan axloqiy talablar bilan o`zaro to`g`ri munosabatda bo`ladilar. Boshdan kechirgan his-tuyg`ularni anglab yetish mahorati ham rivojlanadi. O`spirinlik yoshida o`quvchilarda o`rtoqlik hissining rivoj topishi xarakterlidir. O`spirinlik yoshidagi do`stlik o`smirlik yoshidagi do`stlikdan ba'zi bir xususiyatlari bilan farq qiladi.

1) o`spirinlarda do`stlik motivlari ancha chuqurroq bo`ladi (oshkoralik, o`zaro ishonch, talabchanlik, sadoqat, birgalikda doimiy yordam ko`rsatish, kamchiliklarni tugatish, do`stiga yordam berish, o`zaro hurmat, bir-birini tushunish va h.k.).

2) do`stlik hislari ancha sermazmun bo`lib, qiziqishlar faoliyatning keng doirasini qamrab oladi.

3) do`stlik emotsional bo`lib, do`sti kechirayotgan hislarga javob bera olish qobiliyatiga ega bo`ladi.

O`spirinlik yoshidagi do`stlik ko`pincha butun umr bo`yi davom etadi. O`rtoqlik munosabatlari jamoani jinslashtirishga yordam beradi, uning hayotiy faoliyatini oshiradi. Yoningda o`rtog`ing borligini his qilishning o`ziyoq qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi. O`spirinlar do`stlik, samimiylik, emotsional sofdillik kabi xislatlarni birinchi o`ringa qo`yishadi. Do`stlar bir-birlari bilan suhbatda yuraklarini bo`shatadilar. Do`stlarga samimiy mehribonlik shaxsining reflektivlik darajasiga hamda uning emotsional hayot xususiyatlariga bog`liqdir. O`spirin hamma vaqt rostgo`y, samimiy bo`lishni istaydi.

O`spirinlik yoshida alohida bir his – sevgi paydo bo`ladi. Bu maktab o`quvchisining emotsional hayotida yangi bir holat hisoblanadi. O`spirinlik sevgisi sof, pokiza, beg`ubor, xilma-xil kechinmalarga boy, muloyim, xayolga berilish va samimiyat belgilariga ega bo`ladi. Yigit va qizlarimizning sevgini boshdan kechirishida bir-birlarini hurmat qilish, do`stlik, o`zaro yordam, bir-birini tushunish kabi xislatlar xarakterli bo`lib, ular bir-birlaridagi yuksak ma`naviy sifatlarni qadrlaydilar. Yigit va qiz bolalar o`rtasidagi munosabatlar o`spirinlik yoshida faollashgan bo`ladi. O`rtoqlariga nisbatan munosabatlar doirasi kengayadi. Ayniqsa, qizlarda aralash do`stlik ehtiyojlari kengayadi. 16-17 yoshlarda birinchi jiddiy moyillik va sevgi ehtiyojlari ko`rina boshlaydi. Ikki jins o`rtasidagi o`zaro munosabat masalasi asosiy muammolardan biri bo`lib hisoblanadi. O`spirinlarda sevgi hissi bir qancha holatlarga bog`liq. Birinchidan – jinsiy yetilish; ikkinchidan – ishonadigan, suyanadigan va har qanday nozik masalalar bo`yicha gaplashish mumkin bo`lgan do`stga ehtiyoj; uchinchidan – bu tabiiy insoniy ehtiyoj hisoblanib, inson ko`pincha o`zini yolg`iz his qilganida kuchli emotsional bog`liqlikka intiladi. Tadqiqotlarning ko`rsatishicha, bunday tuyg`u kuchaygan shaklda birinchi bor ilk o`spirinlik davrida yuzaga keladi. Ilk o`spirinlar yolg`iz bo`lishni istamaganligi uchun o`zlari faol ravishda o`zaro yaqin muloqot, bir- birlari bilan intim munosabatni izlaydilar. Ba'zan o`spirinlar bu hislarga shunchalik berilib ketadilarki, boshqa narsalar mavjudligi haqida mutlaqo unutib qo`yadilar. Bu davrda o`spirinlarda sevisish mumkin bo`lgan qiz yoki yigit ideali paydo bo`ladi va ko`p yillar davrida bu ideal saqlanib turadi. O`spirinlar tasavvuridagi ideal kimnidir yoqtirishiga, sevisishga turtki bo`ladi. O`spirinlarning ideal obrazlari ba'zan real bo`lmaydi, ya`ni ular hech kimni «unga» o`xshatmaydilar. Bu esa ularda ishonchsizlik hamda yolg`izlik hissini ham yuzaga keltirishi mumkin. Ilk o`spirinlarga shu mavzuda badiiy adabiyotlar o`qish, kinofilmlar, teatrlar tomosha qilishni tavsiya etish hamda turli suhbatlar o`tkazish, ularga o`zlarini kelgusi hayotlarini o`zlariga mos turmush o`rtoqlar topish masalasiga jiddiyroq yondashishlariga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, har qanday holatda ham anglashga bo`lgan faol qiziqish faoliyat manbaiga aylanadi, natijani baholash yangi mazmun-mohiyatga ega motivlar shakllanishi hamda yangi maqsadlar qo`yilishiga asos bo`ladi. Shaxs voyaga yetgani sayin motivlari

tuzilmasi murakkablashib, takomillashib, tartibga tushadi hamda o'zaro bog'liq shakli hosil bo'ladi. Bolaning, umuman aytganda, o'quvchilarning salohiyati turlicha. O'z imkoniga mos talab qo'yilsa, zo'riqmasdan, qobiliyatlari sekin-asta kurtak ocha boshlaydi. Agar o'quvchida yoshiga munosib ko'nikmalar shakllanmagan bo'lsa, ular bilan ishlashda yanada ziyraklik, izchillik va sabot ko'rsatishga to'g'ri keladi. Chunki mutaxassislar fikrlarilaridan ham anglashilib turganidek, har bir o'quvchida o'ziga yarasha qobiliyat va iqtidor mujassam. Ularni kashf etib, foydali hayotga yo'naltirish uchun esa barcha birday mas'uldir!

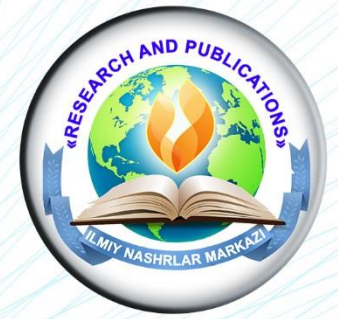
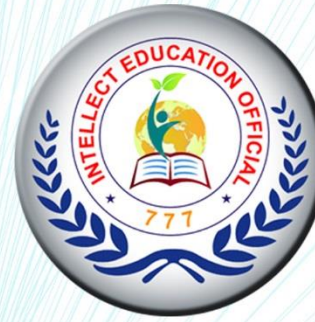
Shu tariqa, shaxsning yetukligi faoliyatlar, shaxsiy xususiyatlarni namoyon etuvchi motivlar tizimini boshqarish, uning ehtiyojlari asosida amalga oshadi. Ta'lim- tarbiya jarayonida bolada o'qishga bo'lgan motivatsiyasining shakllanishi, eng avvalo, shaxsning ichki ehtiyojlari orqali amalga oshishi mumkin. Yana shuni ham ta'kidlab o'tish kerakki, o'quv motivini to'g'ri shakllantirish o'qituvchidan ham katta mas'uliyatni talab etadi. Uning qanchalik ziyraklik va zukkolik bilan ish olib borishi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan munosabatini aks ettiradi. So'zimni taniqli psixolog Maslouning fikri bilan yakunlamoqchiman: "Tashqi o'qish jarayoni — bu shunchaki yana bir bilimni o'zlashtirish yoki yangisini o'rganishdir. Bilim sohasida eng zukko bilimdon bo'lish esa inson imkoniyatlariga va ichki intilishiga bog'liqdir. Keyingi har qanday o'qish, o'rganish yo'lidagi ta'limiy maqsadlar — bu insonni kelajakda kim bo'lishini belgilovchi kasbiy faoliyatiga ko'maklashish yo'li va usulidir".

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Каримова В.М. Мустақил тафаккурни шакллантириш масалалари. Тошкент, 2013.
2. Дўстмухамедова Ш.А. Ўқувчиларнинг ўқув фаолиятларини бошқариш психологияси. Тошкент, 2017.
3. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. "Феникс", 2014

	O'SMIRLARDA O'QUV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOTIVATSIYANING	
88	O'RNI	478
	XAMIDOV SAIDJON BAXTIYOROVICH, SH.M.ULUG`OVA	

CERTIFICATE

TA'LIM FIDOYILARI

Sh.M.Ulug`ova

RESPUBLIKA ILMIY-USLUBIY JURNALIDA

O'SMIRLARDA O'QUV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOTIVATSIYANING O'RNI

NOMLI MAQOLASI BILAN ISHTIROK ETGANI UCHUN TAQDIRLANADI

Bosh muharrir: A.A. Abdurahmonov

Яндекс

@mail

Google

2022 /YANVAR